

1 Tõendamiskohustus

1.1 Millised on tõendamiskohustust reguleerivad normid?

Tõendamiskohustust reguleerib tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 230, mille kohaselt peab kumbki pool hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. Samas võivad pooled kokku leppida tõendamiskohuse jaotuse erinevalt seaduses sätestatust ja selle, millised on tõendid, millega mingit asjaolu võib tõendada, kui seadusest ei tulene teisiti. Abieluasjas ja põlvnemisasjas, samuti lapse huve puudutavas vaidluses ja hagita menetluses võib kohus tõendeid koguda ka omal algatusel, kui seadusest ei tulene teisiti.

1.2 Kas on olemas normid, mille alusel on teatavad asjaolud tõendamiskohustusest vabastatud? Millistel juhtudel? Kas tõenditega on võimalik konkreetne õiguslik eeldus ümber lükata?

Tõendada ei ole vaja asjaolu, mida kohus loeb üldtuntuks. Üldtuntuks võib kohus lugeda asjaolu, mille kohta saab usaldusväärset teavet menetlusvälistest allikatest. Samuti ei vaja tõendamist poole faktilise asjaolu kohta esitatud väide, kui vastaspool võtab selle omaks. Omaksvõtt on faktilise väitega tingimusteta ja selgesõnaline nõustumine kohtule adresseeritud kirjalikus avalduses või kohtuistungil, kus nõustumine protokollitakse. Omaksvõtu võib tagasi võtta üksnes teise poole nõusolekul või juhul, kui tagasivõtte pool tõendab, et väide asjaolu olemasolu või puudumise kohta, mis omaks võeti, ei vasta tõele ja omaksvõtt oli tingitud ebaõigest ettekujutusest asjaolust. Sel juhul ei loeta asjaolu omaksvõetuks. Omaksvõttu eeldatakse, kuni vastaspool ei vaidlusta faktilise asjaolu kohta esitatud väidet selgesõnaliselt ja vaidlustamise tahe ei ilmne ka poole muudest avaldustest.

1.3 Kui veendunud peab kohus asjaolu olema, et oma otsus sellele asjaolule rajada?

Kohus hindab seadusest juhindudes kõiki tõendeid igakülgset, täielikult ja objektiivselt ning otsustab oma siseveendumuse kohaselt, kas menetlusosalise esitatud väide on tõendatud või mitte, arvestades muu hulgas poolte kokkuleppeid tõendamise kohta.

2 Tõendite kogumine

2.1 Kas tõendite kogumiseks on alati nõutav poole taotlus või võib kohtunik teatavates olukordades koguda tõendeid ka omal algatusel?

Kuigi TsMS § 236 lg-st 2 tuleneb, et üldjuhul peavad pooled kohtult tõendite kogumist taotlema, siis TsMS § 230 lg 3 sätestab mis juhul on kohtul endal tõendite kogumise õigus. Nimelt võib kohus abieluasjas ja põlvnemisasjas, samuti lapse huve puudutavas vaidluses ja hagita menetluses tõendeid koguda omal algatusel, kui seadusest ei tulene teisiti.

2.2 Millised on järgmised sammud, kui poole taotlus tõendite kogumiseks rahuldatakse?

Kui tõendi uurimiseks on vaja tõendeid koguda, korraldab kohus selle määrusega, mis tehakse menetlusosalistele teatavaks. Kui on vaja tõendeid koguda väljaspool asja menetleva kohtu tööpiirkonda, võib asja läbivaatav kohus teha määruse menetlustoimingu erinõude korras tegemiseks kohtus, kelle tööpiirkonnas on võimalik tõendeid koguda. Samuti on võimalik tõendeid koguda väljaspool Eestit.

Pärast määruse tegemist toimub tõendite kogumine, mille puhul tuleb juhinduda tõendite kogumist reguleerivatest normidest olenevalt tõendiliigist TsMS peatükkides 27-32.

2.3 Millistel juhtudel võib kohus tagasi lükata poole taotluse koguda tõendeid?

Kohus võib poole taotluse tõendite kogumiseks tagasi lükata kui:

tõendil ei ole asjas tähtsust (eelkõige juhul kui tõendatavat asjaolu ei ole vaja tõendada või asjaolu kohta on kohtu hinnangul juba piisavalt tõendeid esitatud); seadusest või poolte kokkuleppes tulenevalt tuleb asjaolu tõendada teatud liiki või teatud vormis tõendiga, kuid taotletakse teist liiki või teises vormis tõendi kogumist.;

tõend ei ole kättesaadav, eelkõige kui teada ei ole tunnistaja andmed või dokumendi asukoht, samuti kui tõendi tähtsust ei ole vastavuses tõendi

kättesaamiseks mineva ajakuluga või sellega seotud muude raskustega;

tõendite kogumist taotletakse hiinenukt;

tõendite kogumise vajadust ei ole põhjendatud;

tõendite kogumist taotlenud menetlusosaline jätab tasumata kohtu nõutud ettemakse tõendi kogumisega seotud kulude katteks.

2.4 Millised on tõendamise eri viisid?

TsMS § 229 lg 1 kohaselt on tõendiks tsiviiliasjas igasugune teave, mis on seaduses sätestatud protsessivormis ja mille alusel kohus seaduses sätestatud korras teeb kindlaks poolte nõudeid ja vastuväiteid põhjendavad asjaolud või nende puudumise, samuti muud asja õigeks lahendamiseks tähtsad asjaolud. Lõike 2 kohaselt võib tõendiks olla tunnistaja ütlus, menetlusosalise vande all antud seletus, dokumentaalne tõend, asitõend, vaatlus ning eksperdiarvamus. Hagita menetluses ja lihtmenetluses võib kohus lugeda asjaolude tõendamiseks piisavaks ka muu tõendusvahendi muu hulgas menetlusosalise seletuse, mis ei ole antud vande all.

2.5 Millised on tunnistaja ütlustega tõendamise meetodid ja kas need erinevad meetoditest, mida kasutatakse eksperdi arvamuselga tõendamisel? Millised on kirjalike tõendite esitamise ja eksperdiaruande/eksperdiarvamuse kohta kehtivad nõuded?

1) Tunnistaja ütlused

Tunnistajana võib TsMS § 251 lg 1 kohaselt üle kuulata iga inimese, kellele võivad olla teada asjas tähtsust omavad asjaolud, kui ülekuulata ei ole selles asjas menetlusosaline või menetlusosalise esindaja. Tunnistaja annab informatsiooni selle kohta, mida ta on vahetult tajunud. Tunnistajana väljakutsutud isik on kohustatud ilmuma kohtusse ja andma kohtule tõeseid ütlusi temale teada olevate asjaolude kohta. Tunnistaja ülekuulamise võib asendada ka tunnistajalt kirjalike ütluste võtmisega, kui tunnistaja kohtusse ilmumine on tunnistajale ebamõistlikult koormav ja kirjaliku ütluse andmine on kohtu arvates küsimuse sisu ja ning tunnistaja isikut arvestades tõendamiseks piisav, või muus kohtumenetluses ülekuulamise kohta koostatud protokolliga, kui see ilmselt võimaldab menetlust lihtsustada ja võib eeldada, et kohus saab protokollil vajalikul määral hinnata ka tunnistaja vahetu ülekuulamiseta.

Tunnistajad kuulatakse üle üksteisest eraldi ning üle kuulamata tunnistajad ei või asja arutamise ajal viibida kohtusaalis. Kui kohtul on alust arvata, et tunnistaja pelgab või ei räägi muul põhjusel kohtule menetlusosalise juuresolekul tõtt või kui menetlusosaline suunab oma sekkumisega või muul viisil tunnistaja ütlusi, võib kohus tunnistaja ülekuulamise ajaks selle menetlusosalise saalist eemaldada. Sel juhul loetakse menetlusosalise tagasipöördumise järel tunnistaja ütlused ette ja menetlusosalisel on õigus tunnistajat küsitleda. Kui tunnistajate ütlused on vasturääkivad, võib kohtus tunnistajat samal istungil korduvalt üle kuulata või tunnistajaid vastastada.

Kirjalike ütluste korral on menetlusosalisel õigus tunnistajale kohtu kaudu kirjalikult küsimusi esitada. Küsimused, mille kohta tunnistaja vastust soovitakse, määrab kohus. Vajadusel võib kohus kutsuda tunnistaja kohtuistungile ütlusi suuliselt andma.

Kohus võib tunnistaja ülekuulamiseks minna ise tunnistaja juurde, kui tunnistaja haiguse, vanaduse või invaliidisuse tõttu või muul mõjuval põhjusel ei ole võimeline kohtusse ilmuma või kui see on vajalik muul põhjusel.

Kohus uurib tõendeid vahetult (TsMS § 243 lg 1). Tunnistaja ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks on kohtul võimalik kasutada TsMS § 262 lg-tes 1 ja 8 nimetatud viise – lõike 1 kohaselt teeb kohus kindlaks tunnistaja isiku ja selgitab välja tema tegevusala, hariduse, elukoha, samuti seose asjaga ning vastastikused suhted menetlusosalistega. Enne kui tunnistaja annab ütlusi, selgitab kohus talle tunnistaja kohustust rääkida tõtt ja ütluste andmisest keeldumist ja keeldumise korda; lõike 8 kohaselt esitab kohus ütluste selgitamiseks ning täiendamiseks, samuti tunnistaja teadmiste aluste väljaselgitamiseks vajadusel täiendavaid küsimusi kogu ülekuulamise ajal.

2) Ekspertiarvamus

Kohtul on menetlusosalise taotlusel õigus küsida eksperti arvamust asjas tähtsate ja eriteadmisi nõudvate asjaolude selgitamiseks. Õigusküsimuses võib kohus küsida eksperti arvamust nii menetlusosalise taotlusel kui omal algatusel väljaspool Eesti Vabariiki kehtiva õiguse, rahvusvahelise õiguse või tavaõiguse väljaselgitamiseks. Eriteadmistega isiku ülekuulamisele asjaolu või sündmuse tõendamiseks, mille kogemiseks olid vajalikud eriteadmised, kohaldatakse tunnistaja ülekuulamise kohta sätestatud. Kui menetlusosaline on kohtule esitanud eriteadmistega isiku kirjaliku arvamuse ja isikut ei kuulata üle tunnistajana, hinnatakse arvamust dokumentaalse tõendina. Kohus võib ekspertiisi määramise asemel kasutada teises kohtumenetluses kohtu korraldusel esitatud või kriminaal- või vääriteomenetluses menetleja korraldusel koostatud ekspertiarvamust, kui see võimaldab menetlust lihtsustada ja võib eeldada, et kohus saab ekspertiarvamust vajalikul määral hinnata ka uut ekspertiisi korraldamata. Ekspertidele võib ka sel juhul esitada täiendavaid küsimusi või kutsuda ta kohtusse küsitlemiseks.

Ekspertiisi teeb riiklik ekspertiisiasutuses töötav kohtuexpert või muu asjatundja, riiklikult tunnustatud ekspert või kohtu määratud muu eriteadmistega isik. Ekspertdiks võib määrata isiku, kel on arvamuse andmiseks vajalikud teadmised ja kogemused, kohus arvestab poolte arvamusi. Kui ekspertiisi tegemiseks on olemas riiklikult tunnustatud ekspert, määratakse muu isik ekspertdiks üksnes mõjuval põhjusel. Kui pooled on eksperti isikus kokku leppinud, määrab kohus isiku ekspertdiks, kui isik võib seaduse kohaselt ekspert olla.

Menetlusosalisel on õigus ekspertidele kohtu kaudu küsimusi esitada. Küsimused, mille kohta eksperti arvamust soovitakse, määrab kohus. Menetlusosalise küsimuse tagasilükkamist peab kohus põhjendama.

Ekspert annab ekspertiarvamuse kohtule kirjalikult, kui kohus ei määra, et arvamus tuleb anda suuliselt või eksperti nõusolekul muus vormis.

Ekspertiarvamus peab sisaldama uuringute üksikasjaliku kirjelduse, uuringute tulemusena tehtud järeldused ja põhjendatud vastused kohtu küsimustele. Ekspert peab andma talle esitatud küsimustes õige ja põhjendatud arvamuse. Ekspert võib ekspertiarvamuse andmiseks vajalikus ulatuses tutvuda asja materjalidega, võtta osa tõendite uurimisest kohtus ning küsida kohtult võrdlusmaterjali ja täiendavaid andmeid.

Ekspertiarvamus avaldatakse kohtuistungil. Kui ekspertiarvamust ei esitata kirjalikult või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, annab ekspert ekspertiarvamuse kohtuistungil. Kohus võib kirjaliku või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis ekspertiarvamuse andnud eksperti küsitlemiseks kohtuistungile kutsuda. Kohus kutsub ekspertiarvamuse andnud eksperti kohtuistungile, kui seda taotleb pool.

Pärast ekspertiarvamuse uurimist võivad menetlusosalised kohtuistungil ekspertide arvamuse täpsustamiseks küsimusi esitada, kui ekspert on kohtusse kutsutud. Küsimused võib esitada ka eelnevalt kohtule, kes edastab need ekspertidele. Kohus kõrvaldab asjassepuutumatud ja väljaspool eksperti pädevust olevad küsimused.

Eksperti ülekuulamisele kohaldatakse tunnistaja ülekuulamise kohta kehtivaid sätteid.

3) Kirjalik tõend

Igasugune kirjalikult, pildistamisega või video-, heli- või elektroonilise salvestusega või muu andmesalvestusega jäädvustatud dokument või muu sellesarnane andmekandja, mis sisaldab andmeid asja lahendamiseks tähtsate asjaolude kohta ja mida on võimalik kohtuistungil esitada tajutaval kujul, on dokumentaalne tõend.

Dokumendid on ka ametlikud ja isiklikud kirjad, kohtulahendid teistes kohtuasjades ning menetlusosalise poolt kohtule esitatud eriteadmistega isikute arvamused.

Kirjalik dokument esitatakse algdokumendina või ärakirjana. Kui menetlusosaline esitab algdokumendi koos ärakirjaga, võib kohus algdokumendi tagastada ja jätta toimikusse kohtuniku kinnitatud ärakirja. Esitaja palvel võib toimikus oleva kirjaliku algdokumendi pärast menetlust lõpetava kohtulahendi jõustumist tagastada. Toimikusse jäetakse ärakiri. Kohus võib määrata esitatud dokumendiga tutvumiseks tähtaja, mille möödudes ta dokumendi tagastab. Toimikusse jääb sel juhul ärakiri. Kui dokument on esitatud ärakirjana, on kohtul õigus nõuda algdokumendi esitamist või asjaolude põhistamist, miks algdokumenti ei saa esitada. Kui kohtu nõudmist ei täideta, otsustab kohus, missuguse tõendamisjõuga on dokumendi ärakiri.

2.6 Kas mõni tõendamisviis on teistest suurema tõendusjõuga?

Tsiviilkohtumenetluses kehtib üldreeglina tõendite vaba hindamise põhimõte, kuid seda on võimalik piirata poolte kokkuleppega. Nimelt sätestab TsMS § 232 lg 2, et ühelgi tõendil ei ole kohtu jaoks ette kindlaksmääratud jõudu, kui just pooled ei ole kokku leppinud teisiti. Seega võivad pooled kokkuleppega omistada konkreetsele tõendile asjaolu otsustavalt tuvastava kaalu.

2.7 Kas teatavate asjaolude tõendamiseks on kohustuslikud kindlad tõendamisviisid?

Jah, seadusest või poolte kokkuleppes võib tuleneda, et teatud asjaolu võib tõendada vaid teatud liiki või teatud vormis tõendiga (TsMS § 238 lg 2).

2.8 Kas seadus kohustab tunnistajaid ütlusi andma?

Jah, tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 254 kohaselt on tunnistajana väljakutsutud isik kohustatud ilmuma kohtusse ja andma kohtule tõeseid ütlusi temale teada olevate asjaolude kohta.

2.9 Millistel juhtudel võivad nad keelduda ütluste andmisest?

Õigus keelduda tunnistajana ütluste andmisest on hageja või kostja:

alanejal ja ülenejal sugulasel;

õel, poolõel, vennal, poolvennal või isikul, kes on või on olnud abielus hageja või kostja õe, poolõe, venna või pool-vennaga;

võõras- või kasuvanemal, võõras- või kasulapsel;

lapsendajal ja lapsendatul;

abikaasal, elukaaslasel ja tema vanemal, sealhulgas pärast abielu või püsiva kooselu lõppemist.

Tunnistaja võib keelduda ütluste andmisest ka siis, kui ütlused võivad kuriteo või väärteo toimepanemises süüstada teda ennast või mõnda eespool loetletud isikut.

Samuti on tunnistajal õigus keelduda ütluste andmisest asjaolu kohta, mille suhtes kohaldatakse riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadust.

Ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooni töötleva isikul on õigus keelduda ütluste andmisest asjaolu kohta, mis võimaldab tuvastada teavet andnud isiku.

Vaatamata eelpool nimetatule, ei või tunnistaja keelduda ütluste andmisest:

sellise tehingu tegemise ja sisu kohta, mille tegemise juurde ta oli kutsunud tunnistajana;
perekonnaliikme sünni või surma kohta;
asjaolu kohta, mis puudutab perekonnasuhtest tingitud varalist suhet;
vaidlusaluse õigussuhtega seotud toimingu kohta, mille tunnistaja on teinud ise ühe poole õiguseelnejana või esindajana.

2.10 Kas isikut, kes keeldub tunnistamast, võib karistada või sundida ütlusi andma?

Jah, kui tunnistaja mõjuva põhjuseta keeldub ütlusi andmast, võib kohus teda trahvida või kohaldada aresti kuni 14 päevaks. Tunnistaja vabastatakse viivitamata, kui ta on andnud ütlused või kui asja arutamine on lõppenud või kui tema ülekuulamise vajadus on ära langenud. Samuti peab tunnistaja kandma menetluskulud, mis on tingitud mõjuva põhjuseta ütluste andmisest keeldumisest.

2.11 Kas on isikuid, keda ei saa tunnistajana üle kuulata?

Isikud, keda ei või tunnistajana üle kuulata on sätestatud TsMS §-s 256. Nimelt ei või üle kuulata Eestis registreeritud usuühenduse vaimulikku ega tema abipersonali asjaolude kohta, mis talle usaldati seoses hingelise hoolekandega. Samuti ei tohi selle isiku loata, kelle huvides saladuse hoidmise kohustus on kehtestatud, tunnistajana üle kuulata:

esindajat tsiviil- või haldusasjas, kaitsjat kriminaal- või väärteoasjas ning notarit asjaolu suhtes, mis on saanud talle teatavaks ametikohustusi täites; arsti, farmatseuti või tervishoiuteenuse muud osutajat asjaolu suhtes, mis patsient on talle usaldanud, muu hulgas isiku päritolusse, kunstlikku viljastamisse, perekonnasse või tervisesse puutuva asjaolu suhtes;

muud isikut, kellele on tema ameti või kutse- või majandustegevuse tõttu usaldatud teavet, mille saladuses hoidmine on talle seaduse kohaselt kohustuslik. Isiku loata, kelle huvides saladuse hoidmise kohustus on kehtestatud, ei või tunnistajana üle kuulata ka eespool nimetatud isikute erialast abipersonali.

2.12 Milline on kohtuniku ja poolte roll tunnistaja ülekuulamisel? Millistel tingimustel võib tunnistaja üle kuulata videokonverentsi vahendusel või muude tehniliste vahendite abil?

TsMS § 262 sätestab tunnistaja ülekuulamise korra. Tunnistaja ülekuulamine algab sellega, et kohus selgitab tunnistajale ülekuulamise eset ja teeb tunnistajale ettepaneku rääkida selle kohta kõik, mida ta teab. Seejärel on menetlusosalistel õigus esitada kohtu kaudu tunnistajale küsimusi. Kohtu loal võib menetlusosaline esitada küsimusi ka otse.

Kohus kõrvaldab suunavad küsimused ning küsimused, mis asjasse ei puutu või mille eesmärk on saada võimalus esitada uusi asjaolusid, mida seni ei ole esile toodud, samuti korduvad küsimused. Ütluste selgitamiseks ning täiendamiseks, samuti tunnistaja teadmiste aluste väljaselgitamiseks on ka kohtul õigus vajaduse korral esitada täiendavaid küsimusi kogu ülekuulamise ajal.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 350 kohaselt võib kohus korraldada istungi menetluskonverentsina selliselt, et menetlusosalisel või tema esindajal või nõustajal on võimalik viibida istungi ajal muus kohas ja teha sealt reaajas menetlustoiminguid. Eemalviibiva tunnistaja või eksperdi võib üle kuulata ka menetluskonverentsina ning eemalviibiv menetlusosaline võib esitada neile küsimusi.

Menetluskonverentsina korraldatud kohtuistungil peab olema tehniliselt turvaliselt tagatud kõigi menetlusosaliste õigus esitada avaldusi ja taotlusi ning võtta seisukoht teiste menetlusosaliste avalduste ja taotluste suhtes, samuti muud kohtuistungi tingimused nii pildi kui heli reaajas ülekanndmisel eemaloleva menetlusosalise juurest kohtule ja vastupidi. Poolte ja tunnistaja nõusolekul, hagita menetluses üksnes tunnistaja nõusolekul, võib tunnistajat menetluskonverentsi korras üle kuulata ka telefoni teel. Justiitsminister võib kehtestada täpsemaid tehnilisi nõudeid kohtuistungi menetluskonverentsina pidamisele.

3 Tõendite hindamine

3.1 Kas asjaolu, et pool on saanud tõendid ebaseaduslikul teel, seab kohtule otsuse tegemisel piiranguid?

TsMS § 238 lõike 3 p 1 kohaselt võib kohus keelduda tõendi vastuvõtmisest ja selle tagastada, kui tegemist on kuriteoga või põhiõiguse õigusvastase rikkumisega saadud tõendiga.

3.2 Kas minu kui poole antud seletusi võetakse tõendina arvesse?

TsMS § 267 kohaselt võib pool, kes ei ole suutnud muude tõenditega tõendada tema poolt tõendamist vajavat asjaolu või kes ei ole muid tõendeid esitanud, taotleda asjaolu tõendamiseks vastaspoole vande all ülekuulamist. Juriidilise isiku puhul võib vande all üle kuulata selle seadusliku esindaja.

Kohus võib vaieldava asjaolu kohta vande all üle kuulata ka tõendama kohustatud poole, kui üks pool seda taotleb ja teine pool sellega nõustub.

Sõltumata poolte taotlustest ja tõendamiskoormise jaotusest võib kohus omal algatusel vande all üle kuulata ükskõik kumma või mõlema poole, kui varasema menetluse ning esitatud ja kogutud tõendite põhjal ei ole kohtul võimalik kujundada seisukohta väidetud ja tõendamisele kuuluva asjaolu tõepärasuses. Kohus võib poole omal algatusel vande all üle kuulata ka juhul, kui tõendama kohustatud pool soovib anda vande all seletuse, kuid vastaspool sellega ei nõustu.

Lihtmenetluses ja hagita menetluses võib kohus lugeda asjaolude tõendamiseks piisavaks ka menetlusosalise seletuse, mis ei ole antud vande all, kui vastavast hagita menetluse liigi regulatsioonist ei tulene, et lubatav on üksnes menetlusosalise vande all antud seletus. Hagimenetluses ei saa otsust rajada poole seletusele, mida ei ole antud vande all.

Viimati uuendatud: 18/04/2023

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusala koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusala koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.